

דקדוקי מילים וטעמים וחלקם בעלי שינוי משמעות והזרכה לקורא בקריאה יום הכיפורים ובפרשת האזינו ובהפטרה ובראשון של וזאת-הברכה

דקדוקי קריאה יום הכיפורים שחרית

א **בְּקִרְבָּתְךָ**: הקו"ף בקמץ קטן, הרי"ש בשווא נח ואין דגש קל בבי"ת שלאחריה

ב **בְּעֲנָן**: העמדה קלה בבי"ת להדגיש את הסגול המורה על מיודע

ד **כְּתַנְתָּ-בְּדָ קֶדְשׁ**: טעם קדמא על המילה **בְּדָ**, אין לקרוא בטעות 'כתנת בד-קדש'²

ז עליית שני

וְהֶעֱמִיד: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת הגרונית החטופה

י **יַעֲמַד-חַי**: יו"ד ראשונה בקמץ גדול

יב עליית שלישי

גְּחִלִי-אֵשׁ: געיה בגימ"ל

טז **מִטְמָאתָ... טְמָאתָם**: בשתי המילים המ"ם בשווא נח. להזהר מהבלעת האל"ף. לא: מטומות ולא טומותם

יח עליית רביעי

כ **הַחַי**: טעם סו"פ האריך את תנועת החי"ת מפתח לקמץ לכן הה"א מנוקדת בסגול

כה עליית חמישי

כו **וְהִמְשִׁלַּח**: געיה בה"א והמ"ם בשווא נע, אין לחוש לספרים אשר ניקדו שם חטף פתח

כט **בְּעֲשׂוֹר**: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול המסמל מיודע. **הָאֲזָרָח**: בזקף קטן ולא גדול. **בְּתוֹכְכֶם**: כ"ף ראשונה בשווא נע ואין לקרוא בחטף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים

לא עליית ששי

הפטרה לקריאה התורה בשחרית ישעיהו נז יד - נח יד:

נד יז **וְאָכְלוּ**: הו"ו בשווא לא בקמץ

נז יח **וְאֶרְפָּאָהוּ וְאֶנְחָהוּ וְאֶשְׁלָם**: הווי"ם הם ווי החיבור, לכן הם בשווא או בפתח ולא בקמץ. **וְלֹאֲבָלְיוֹ**: העמדה קלה בלמ"ד למנוע הבלעת האל"ף החטופה

נז יט **וְרָפְּאָתָיו**: האל"ף כלל אינה נשמעת

נז כ **וְהִרְשָׁעִים**: הרי"ש בשווא נע

נח א **אֶל-תְּחַשְׁדוּ**: שי"ן שמאלית. **חֲטֵאתָם**: הטי"ת בחולם

נח ב **יְדַרְשׁוּן ... יְחַפְּצוּן**: שתיהן מלרע וכן בסוף הפסוק

¹ הפרשה נקראת בשנת פב אבל ממשיכה את הפרשיות משנת פא

² טעות נפוצה שמקורה ברצון הבלתי מודע מצד הקורא 'לאזן' את מספר ההברות משני צדי היחידה, הכוונה היא שהקורא על פי הטעות מקבל 3 הברות מצד ימין (אם נספור את השווא הנע כהברה לצורך העניין) ו-3 הברות משמאל כאשר הנכון הוא 4 מימין ו-2 משמאל.

נח ג עֲצַבְיִכֶם: הצד"י בשווא נע. תִּנְגָּשׁוּ: שי"ן שמאלית

נח ה עֲנֹת: הנ"ן בדגש חזק, לשון ענוי

נח ז תָּבִיא בַּיִת: טעם נסוג אחור לתי"ו הראשונה

נח ח יֵאֲסַפֶּךָ: הכ"ף בסוף המילה רפויה

נח ט מִתּוֹכָךְ: כ"ף ראשונה בשווא נע ולא בחטף. אֲצַבֵּעַ: במלרע

נח יא וְהִשְׁבִּיעַ: שי"ן שמאלית

נח יב חֲרָבוֹת: החי"ת בקמץ קטן והרי"ש אחריה בשווא נח

נח יד עַל-בְּמֹתַי אֲרִץ: טעם נסוג אחור לבי"ת. וְהֶאֱכַלְתִּיךָ: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת האל"ף החטופה

מנחת יום כיפור:

יח ב אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: טעם טפחא בתיבת אֲנִי

יח ה וְתִי: וי"ו קמוצה

יח ו עליית שני

יח ז לֹא תִגְלֶה... לֹא תִגְלֶה: כאשר המילה מוטעמת באתנח הלמ"ד בצירי, וכאשר היא בטיפחא (טרחא) הלמ"ד בסגול

יח ח כְּשִׁכַּבְתָּךְ: הכ"ף בקמץ קטן וכן הוא בהמשך פס' כג. לְטַמְּאָה-בָּה: הטי"ת בקמץ קטן, התיבה מוטעמת בטעם סו"פ בלבד

יח טא לְהַעֲבִיר: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה

יח כב עליית שלישי

יח כג לְרַבְעָה: כאן הה"א במפיק. בקדושים כ טז ללא מפיק. תִּבְּלָל: מלעיל וכולה בסגול³. הקורא בצירי או במלרע משנה משמעות

יח כד אֶל-תִּטְמְּאוּ: העמדה קלה בתי"ו מפני הגעיה שם, יש להיזהר בקריאתה בחיריק (משקל סביל בנין התפעל) ולא בשווא (משקל פעיל)

הפטרה לקריאה במנחה, ספר יונה ומיכה ז יח-כ:

א ב גִּינּוּה: הנ"ן השנייה בשווא נע

א ג יָפוּ: במלרע. אֲנִיָּה: האל"ף בחטף קמץ, הי"ד בחיריק חסר והי"ד אחריה קמוצה ובדגש חזק. בָּאָה: במלרע

א ה וַיִּרְאוּ: יו"ד ראשונה דגושה ובחיריק מלא והרי"ש אחריה בשווא נע⁴ בָּאֲנִיָּה: הבי"ת בקמץ רחב

א ז בְּשִׁלְמֵי: דגש חזק בלמ"ד ולכן השווא תחתיה נע

א יא מֶה-נַעֲשֶׂה לָךְ: טעם נסוג אחור לנ"ן. וַיִּשְׁתַּק: הוא"ו בשווא נע. כִּי בְשִׁלְי: כך צריכה להיות ההטעמה ולא במונח רביעי

³ נוסף לסימן המסורה הארץ מתחת כלומר כשהטעם למטה הוא במשמע ארץ, יש סימן אחר של ר"א בחור שני פסוקים במשלי: ו טז שֶׁשֶׁ-הִנֵּה שָׁנָא ה' כלומר תִּבְּלָל בניקוד סגול בעל שש נקודות תחת האותיות הוא תועבה שה' שונא; ל כד אֲרַבְעָה הֵם קִטְנֵי-אֲרִץ המילה תבל כשהיא בצירי יש לה ארבע נקודות תחת האותיות היא במשמע של אָרֶץ.

⁴ הקורא בשווא נח עובר למשמע של ראייה. כן הדבר גם בהמשך בפסוקים י וטז.

א טו מִזְעָפוֹ: העי"ן בשווא נח והפ"א אחריה בדגש קל

ב ג מִצָּרָה לִי: טעם נסוג אחור לצד"י

ב ד יִמִּים: מ"ם ראשונה בדגש חזק⁵

ב ו עַד-נִפְשׁ: הנר"ן בסגול, לא בקמץ

ב י יִשׁוּעָתָה: במלעיל

ג ג לְאֱלֹהִים: האל"ף כלל אינה נשמעת, בדומה לו בהמשך פס' ה בְּאֱלֹהִים

ג ד נְהַפְכָתָה: הה"א בשווא נח והפ"א בדגש קל

ג ו וַיִּכַּסְּ שֶׁקֶ: יש להקפיד על הפרדת התיבות שלא להבליע את הסמ"ך לתוך השי"ן

ג ח וַיִּתְכַּסּוּ... וַיִּקְרְאוּ... וַיִּשְׁבוּ: הוא"ו בראש התיבה בשווא נע

ג י וַיִּנְחָם: במלעיל

ד א וַיִּרְע וַיִּחַר: במלעיל

ד ב אָנָה: במלרע⁶

ד ד חָרָה לִי: טעם נסוג אחור לחי"ת

ד ז לְמַחֲרָתָה: הלמ"ד בפתח!

ד ט חָרָה-לִי: געיה ברי"ש ובהמשך חָרָה-לִי, געיה בחי"ת כך במדויקים⁷

ד י וַיֹּאמֶר ה': כך היא ההטעמה בזקף ולא ברביע

ד יא מְשִׁתִּים-עֲשִׂרָה: געיה במ"ם והשי"ן בשווא נח

האזינו והפטרת שירת דוד

לב א וַאֲדַבְרָה: העמדה קלה בוא"ו למנוע הבלעת האל"ף החטופה

לב ג הָבוּ גִדְלִ: המילה הָבוּ מלרע, הטעם לא נסוג

לב ד פִּעְלָו: הפ"א בקמץ גדול, העי"ן בחטף קמץ. כִּי כָל-דָּרְכָיו: תיבת כִּי מוטעמת בטעם מרכא, ואין

לצרף לה את תיבת 'כל' כאילו כתוב כִּי-כָל

לב ה שַׁחַת לֹא בָנִיו מוֹמִים

גם כאן יש להזהר מלהתעכב על התביר יותר מדי

לב ו הֲלֵה': הה"א מילה נפרדת מחוברת ל-'לה" ומנוקדת בפתח ה, הלמ"ד אחריה בשווא נח, והאל"ף

(של הויה המבוטא כאדנות) בחטף פתח אַ. הֲלֵאֲדָנִי. וַיִּכְנַנְדָּה: הכ' הסופית אינה דגושה

לב ז עליית שני

וַיִּגְדָּדָה: הדל"ת בשווא נח עקב ההטעמה⁸. וַיֹּאמְרוּ לֵי: טעם נסוג אחור ליו"ד

לב י יִסְבְּבֵנָהוּ: ב"ת ראשונה בשווא נע והנר"ן בשווא נח. יִצְרֵנָהוּ: היו"ד בחירק חסר, אחריה צד"י

מודגשת ובשווא נע והנר"ן בשווא נח; בשתי המילים יש להזהר מהבלעת הה"א

⁵ רבים של 'ים', להבדילה מ'ימים' שבה היו"ד קמוצה ואין דגש במ"ם - רבים של 'יום'

⁶ באל"ף אין כל געיא ואין זו "מילה ממוצעת" בין מלעיל ובין מלרע.

⁷ במדויקים פחות, בשתייהן געיא בחי"ת.

⁸ אע"פ שקדמה לה תנועה גדולה. מצאנו תנועה גדולה מוטעמת לפני חטף, ולפני שווא בנסוג אחור, ולפי המנחת שי בשם ערוגת הבושם גם השווא הזה הוא נע [בפסוק הזה נח לכל הדעות].

לב יא כְּנֹשֶׁר: הכ"ף בשווא לא בפתח. יִרְחֹף: החי"ת בצירי לא בסגול

לב יג עליית שלישי

על-בְּמֹתֵי אֶרֶץ: טעם נסוג אחור לבי"ת המנוקדת בקמץ רחב. וַיֵּאכַל: הוא"ו בפתח ובמלרע. שָׁדַי:

ש"ן שמאלית. וַיִּנְקְהוּ: הי' בצירי ודגושה ולא בשווא

לב טו כְּשִׁית: ש"ן שמאלית. אֵלֹהִים: עיין פסוק יז

לב יז אֵלֹהִים: הה' "בפתח גנובה" ובמפיק. יש המבטאים אותה כאילו יש אל"ף לפני הה"א והיא מנוקדת

פתח: אה והה' במפיק. יש המבטאים אותה כאלו יש ו' (הנקראת כ-w באנגלית) לפני הה' הו' מנוקדת

פתח: אֵלֹהִים (elowah) והה' במפיק. לכל הדעות הקורא אותה: אלו-ה' ה' פתוחה ha, משתבש⁹. שְׁעָרוֹם:

ש"ן שמאלית

לב יח יִלְדֶּךָ: הלמ"ד בקמץ רחב הדל"ת בשווא נע. מַחְלֵלֶךָ: למ"ד ראשונה בשווא נע והכ"ף בסוף רפויה

לב יט עליית רביעי

לב כ תְּהַפְּכֶת: הה"א בשווא נח

לב כב וַתֵּאכַל אֶרֶץ: הטעם נסוג לת"ו

לב כד וְלַחֲמֵי רֶשֶׁף: טעם נסוג אחור לח"ת

לב כז רָמָה: במלעיל

לב כח אֲבָד הַבִּי"ת בפתח בשאר מקומות במקרא בצירי

לב כט עליית חמישי

לב לב אֲשַׁכְּלֶת: האל"ף בפתח ולא בסגול

לב לו (עליית ששי באשכנז מערב)

כִּי-אֲזַלְתָּ לְדָד: טעם נסוג אחור לאל"ף בקמץ גדול והזי"ן אחריה בשווא נע

לב לח וַיַּעֲזְרְכֶם: העי"ן בשווא נח והזי"ן אחריה בשווא נע כדן שני שוואים רצופים

לב לט רָאוּ | עֵתָה מונח לגרמיה ומיד לאחריו רביעי¹⁰

לב מ עליית ששי

וְאִמְרָתִי: מלעיל הטעם במ"ם

לב מא וַתֵּאֲחָז: הוא"ו בשווא נע

לב מב אֲשַׁבֵּר: ש"ן ימנית (לשון שְׁכָרוֹת)

לב מד עליית שביעי

לב מה וַיְכַל מִשֶּׁה: כך היא ההטעמה ולא בזקף

לב מה מפטיר

לב נ בְּהַר אֲשֶׁר אֶתְּהַ עֲלֶה שְׁמָה:

⁹ יש להזהר משמועות בשם גדולי תורה שלא דקדקו או אפילו ממש שיבשו במבטא מילים מסוימות. כאן מובא מה שנכון. מעשה רב זה או אחר גדול ככל שיהיה לא יערער את הדברים

¹⁰ יש שאינם רואים בזה לגרמיה, אלא מונח ופסק

תיבת בְּהָרַ בַּפְּשֻׁטָא. וְהָאֶסְרָף: סמ"ך בצירי ובמלרע, הטעם בסמ"ך. וַיֵּאָסְרָף: במלעיל וסמ"ך סגולה

הפטרות האזינו שמואל ב כב:

ב וּמִפְּלִטֵי-לִי: הלמ"ד רפויה ללא דגש, ובשוא נח.

ג אַחֲסֶה-בּוֹ: העמדה קלה באל"ף בגלל הגעיה, הבי"ת בדגש חזק מדין דחיק

ו מְקִשֵׁי מוֹת: הטעם נסוג למ"ם

ח כִּי-חָרָה לִּי: טעם נסוג אחור לחי"ת

כב חֲשֵׁרֶת-מַיִם: יש לקרא את השי"ן בשוא נע¹¹

טז אֶפְקֵי יָם: טעם נסוג אחור לפ"א

כ חֲפֵץ בֵּי: טעם נסוג אחור לחי"ת

כט יִגְיֶה: הה"א במפיק, מלשון נגה¹². חֲשָׁפֵי: החי"ת בקמץ קטן והכ"ף בדגש קל

לח וְאֲשַׁמִּידֶם: הוי"ו בקמץ

לט וְאֶכְלֶם וְאֶמְחָצֶם: בשתייהן הוי"ו בקמץ

מא וְאֶצְמִיתֶם: הוי"ו בקמץ

מג וְאֶשְׁחַקֶם: הוי"ו בשוא

מה יִשְׁמְעוּ לִי: טעם נסוג אחור לשי"ן

מד וְתִפְלֹטְנִי: הלמ"ד דגושה, ולכן השוא נע

תחילת וזאת הברכה:

לג ב מִרְבֵּבָת: הבי"ת הראשונה בשוא נח¹³, כן הדבר גם בהמשך פס' יז. אֲשַׁדָּת: לפי הקרי הן שתי מילים

לג ג מִדְּבַרְתֶּיךָ: הבי"ת בשוא נע עקב הדגש

לג ה וַיְהִי בִישְׁרוֹן מְלֹךְ: טעם טפחא בתיבת בִּישְׁרוֹן¹⁴

רַאשֵׁי עָם: טעם נסוג אחור לרי"ש

לג ו וְאֶל-יָמָת: המ"ם בחולם

לג ז לַיהוּדָה: הלמ"ד בחירק מלא, היר"ד הינה חלק מהחירק ולכן אין בה ניקוד

לג ח שְׁנֵי בַמְּנַחַת שַׁבָּת

וּלְלֵוִי: הלמ"ד הראשונה בשוא נח. בַּמְּסָה: הבי"ת בשוא לא בפתח

לג י מִזְבְּחֶךָ: הבי"ת בשווא נע ולא בקמץ או פתח

לג יג שְׁלִישֵׁי בַמְּנַחַת שַׁבָּת

¹¹ החטף המופיע בחלק מהדפוסים אינו אלא להורות על הנעת השווא

¹² אחד מחמשת השורשים שהה"א שורשית ובמפיק והם בראשי תיבות ג"ן כת"ם: ג.ב.ה, נ.ג.ה, כ.מ.ה, ת.מ.ה, מ.ה.מ.ה

¹³ יתכן שמי שחושש מהבלעת אות רשאי לקראו נע. בחלק מהחומשים כולל קורן הבי"ת מנוקדת בטעות בחט"ף פתח

אך המקום היחיד בתורה ששווא זה הוא נע הוא בפרשת בהעלתך "ובנחה יאמר... רבבת אלפי ישראל"

¹⁴ רבים הקוראים ההולכים בעקבות השיר ומשבשים את ההטעמה ע"י הטעמת תיבת 'זיהי' בטפחא ומדגישים את

הבי"ת. השיר גורם לשיבוש נוסף: קוראים בישורן מלעיל.

לג טו הַרְרִי-קָדָם: הר"ש הראשונה בשוא נח¹⁵

לג טז שְׁכָנִי: הטעם בנו"ן מלרע

לג יז הַדָּר: הדל"ת בקמץ. וְהֵם אֲלֵפֵי מְנַשָּׁה: תיבות אילו לרוב מופיעות בראש העמוד האחרון, היות והרבה קוראים יודעים אותם בעל פה ישנם רבים שאינם מקפידים לקוראם מתוך הקלף ואומרים אותם בעל פה¹⁶

אברהם נפח ז"ל

לב כב וַתִּיקַד # וי' ו:ב, המשמעות שונה. א"ה. בתחילת פרשת צו וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תִּקַּד בּוֹ. חילוף הניקוד חירק-שורק, אינו מענייננו. שם מדובר על האש הדולקת במזבח, לא אש שנועדה להשמדה. הקרבנות נועדו לשרפה אבל המדובר שם על אש התמיד היוקד על המזבח.

לב כד וְשֵׁן בְּהֵמַת אֲשַׁלַּח בָּם בספר איוב מופיע "בְּהֵמַת" לא כנקבה רבים אלא כזכר יחיד, שקוראים היום "סוס היאור" ("הֶפֶטְטִמַס"), וגם פה. הוא ישן ביום, ובלילה הוא גוזם כל היבול בשדה בשן גדול שלו (ואוכל) ומשאיר את השדה רק. "אֲשַׁלַּח" = אשחרר, לא שערר סוסי היאור יופיע בארץ, אלא שהאיוב יבוא ויחריב את הכל וישאיר את האדמה כאילו עדר של סוסי היאור היו שם בלילה. כוונתו לאיוב יב ז או מ טו. אבל פירוש זה אינו מוסכם שם. מופיע גם בתהלים נ י או עג כב. כאן אין צורך בפירוש זה. ע"כ אברהם נפח ז"ל

דפי בר-אילן האזינו פא

החלוקה הפנימית של שירת האזינו משה מנדלבאום

התורה מחולקת לפרשיות פתוחות וסתומות, וניתן לראות לפיהן את החלוקה הפנימית של פרשיות התורה.

קשה הדבר בשירת האזינו, שכן שם השירה כתובה ברצף. אמנם חז"ל חילקו את השירה לשישה חלקים "הזי"ו ל"ך"¹⁷, אולם חלוקה זו נוגעת לקריאת התורה, ואין לה הוכחה מתוך השירה עצמה. ברצוני להציע כאן חלוקה מוכחת מתוך פסוקי השירה. שירת האזינו בספרי התורה שלנו כתובה "אריח על גבי אריח" ו"לבינה על גבי לבינה". כלומר, כל שורה מחולקת לשתי עמודות עם רווח ביניהן. התבוננות בפסוקים מראה שבתחילת השירה הפסוקים מתחילים מצד ימין, ולהלן הם ייקראו פסוקים ימניים.

למשל (המילים המובלטות הן תחיליות פסוקים [דב' לב:א-ב]):

הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אֲמָרִי פִי.

וְעָרַף כַּמָּטֵר לְקָחִי תִזַּל כַּטֹּל אֲמָרְתִּי כִשְׁעִירִם עָלַי דִּשָּׂא וְכַרְבִּיבִים עָלַי עֲשֹׁב.

לעומת זאת, ישנם פסוקים המתחילים בעמודה השמאלית, ולהלן ייקראו פסוקים שמאליים.

למשל (המילים המובלטות הן תחיליות פסוקים [דב' לב:יד-יז]):

וְיָשִׁמְן יִשְׂרוּן וַיִּבְעֹט וְדָם יַעֲנֵב תִּשְׁתֶּה חֶמְרִי.

שָׁמַנְתָּ עֵבֶת כְּשִׁית וַיִּטַּשׂ אֱלֹהִים עֲשָׂהוּ

וַיִּגְבַּל צֹר יִשְׁעָתוֹ. וַיִּקְנָאֵהוּ בְּזָרִים.

בְּתוֹעֵבַת יַכְעִיסָהוּ. וַיִּזְבַּחוּ לְשֵׁדִים לֹא אֱלֹהִים.

התבוננות בשירה מגלה שהשירה מתחלקת לשלושה חלקים:

1. פסוקים א – יד הם פסוקים ימניים
2. פסוקים טו – לט הם פסוקים שמאליים

¹⁵ אין להשיג בחטף בתנ"ך קורן ודומיו

¹⁶ בעיה נוספת: הצבור מצטרף לקורא בסיום הזה ועלולים להחסיר את סוף הפרשה מהשמיעה מהקורא... והערה נוספת: לפעמים הקורא הוא גם הגבאי מחלק העליות בעיקר בשני וחמישי. קורה שהוא קורא את המילים האחרונות בעל פה תוך שהוא מחפש את העולה הבא...

* משה מנדלבאום, פסגות.

¹⁷ ראש השנה לא ע"ב.

3. פסוקים מ – מג הם פסוקים ימניים

מדהים לראות כיצד הפסוקים הימניים הם בעיקרם פסוקים חיוביים, פסוקי נחמה, בעוד הפסוקים השמאליים הם בעיקרם פסוקי פורענות. עובדה זו תואמת את דברי הזוהר: ¹⁸ "חסד ימינא, גבורה שמאלא".

הפסוק הפותח את הפסוקים השמאליים הוא פסוק ט"ו, המציין את הקלקול של עם ישראל:
וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעַט שְׁמֵנָה עֲבִית כְּשֵׁית וַיִּטֵּשׂ אֱלֹהֵי עֲשָׂהוּ וַיִּנְבֵּל עֹזר יִשְׁעָתוּ.
משם ממשיכים פסוקי פורענות. למשל פסוקים יט-כ:

וַיֵּרָא ה' וַיִּנְאֹץ מִכַּעַס בְּנֵיו וּבְנֵתָיו. וַיֹּאמֶר אֶסְתִּירָה פָּנֵי מַהֵם אֶרְאֶה מָה אַחֲרֵיתֶם כִּי דֹר תִּהְפֹּכֶת הָמָּה בָּנִים לֹא אֲמַן בָּם.

היינו מצפים שפסוקי הפורענות יסתיימו בפסוק ל"ה, שכן פסוק ל"ו עובר לכאורה לפסוקי נחמה:
כִּי יֵדִין יְיָ עֲמוֹ וְעַל עֲבָדָיו יִתְנַחֵם כִּי יֵרָאֶה כִּי אֲזִלַּת יָד וְאָפֶס עֲעֹזר וְעֹזֹב.
וכפי שכותב רש"י על פסוק ל"ה:

עד כאן העיד עליהם משה דברי תוכחה להיות השירה הזאת לעד כשתבא עליהם הפורענות ידעו שאני הודעתים מראש. מכאן ואילך העיד עליהם דברי תנחומין שיבואו עליהם ככלות הפורענות ככל אשר אמר למעלה "וְהִיָּה כִּי יֵבֹאוּ עֲלֵיךָ" וגו' (דב' ל:א) "הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה" וגו' (שם:שם) "וַיֵּשֶׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתֶךָ" וגו' (שם:ג).

מדוע אם כן פסוקים לו-לט הם עדיין פסוקים שמאליים?

המעבר בין החלקים

בכל אחד מחלקי השירה הפסוקים נשארים באותו עימוד (ימני או שמאלי), מכיוון שמספר הצלעות בכל פסוק הוא זוגי: שתיים או ארבע צלעות. דוגמה לשתי צלעות (דב' לב:א):

הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אֲמָרִי פִי.
דוגמה לארבע צלעות (שם:ב):

יַעֲרֹף בְּמַטֵּר לִקְחוּ תִזְלַל בְּטַל אֲמַרְתִּי
כְּשֶׁעִירָם עָלַי דְּשֵׂא וְכַרְבִּיבִים עָלַי עֲשֵׂב.

המספר הזוגי מוביל לכך שאם הפסוק התחיל בעמודה הימנית, סיומו יהיה בעמודה השמאלית, כך שהפסוק הבא ממילא שוב יתחיל בצד ימין.

גם במובן הרעיוני, טבעי הדבר שהמקצב הזוגי, שהוא מונוטוני, לא ייצר שינוי מנחמה לפורענות וכן להיפך.

מה הם אם כן שני הפסוקים ה"אי זוגיים" היוצרים את המעברים?

המעבר הראשון (מימין לשמאל)

המעבר הראשון הוא בפסוק י"ד:

חֲמַאת בָּקָר וְחֵלֶב צֹאן עִם חֵלֶב פְּרִים
וְאֵילִים בְּנֵי בָשָׂן וְעֵתוּדִים עִם חֵלֶב כְּלִיֹּת חֲטָה

וְדָם עֵנָב תִּשְׁתֶּה חֲמֵר. א"ה. ככתר ארם צובה ואילים באותה שורה, והשורה הבאה פותחת בְּנֵי – כְּשָׂן. אבל לענייננו לא משנה.

בפסוקים הקודמים לפסוק זה נושא הפסוק הוא הקב"ה (שם:יב-יג).

יְיָ בְּדָד יִנְחֵנוּ וְאֵין עֲמוֹ אֵל נָכַר.

יִרְכְּבֵהוּ עַל בָּמוֹתֵי אֶרֶץ וַיֵּאכַל תְּנוּבַת שְׂדֵי

וַיִּנְקְחוּ דְבֵשׁ מִסְלַע וְשִׁמֹן מִחֲלָמִישׁ עֹזר.

לעומת זאת, חלקו הראשון של פסוק י"ד מעורפל מבחינה תחבירית. אין נושא ונשוא אלא רשימה של שמות עצם:

חֲמַאת בָּקָר וְחֵלֶב צֹאן עִם חֵלֶב פְּרִים [וְאֵילִים]

[וְאֵילִים] בְּנֵי בָשָׂן וְעֵתוּדִים עִם חֵלֶב כְּלִיֹּת חֲטָה

בסופו של הפסוק הנושא הוא עם ישראל:

וְדָם עֵנָב (אתה) תִּשְׁתֶּה חֲמֵר.

באופן דומה הנושא בפסוקים השמאליים הבאים (טו – יח) הוא עם ישראל ולא הקב"ה:

וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעַט

שְׁמֵנָה עֲבִית כְּשֵׁית וַיִּטֵּשׂ אֱלֹהֵי עֲשָׂהוּ

וַיִּנְבֵּל עֹזר יִשְׁעָתוּ. וַיִּקְנָאֵהוּ בְּזָרִים

בְּתוֹעֵבַת יְכַעֲסָהוּ. וַיִּזְבְּחוּ לְשִׂדִים לֹא אֱלֹהֵי

¹⁸ זוהר ח"ג דף קמב, א ובעוד מקומות.

אלהים לא ידעו
לא שערום אבותיכם.
ותשכח אל מחלף.

לעומת הטובה שהקב"ה משפיע על עם ישראל, המתוארת בחלק הראשון של השירה בפסוקים הימניים, עם ישראל מתרכז בעצמו ובתאוותיו. ניתן לראות ברשימת העצמים בפסוק י"ד סוג של שיכרון. אין נושא ונשוא אלא אך ורק שיכרון מרוב טובה גשמית.

חמאת בקר וחלב צאן עם חלב פרים וזאילים

(זאילים) בני בשן ועתודים עם חלב פליות חטה

פסוק זה מזכיר פסוק דומה בספר במדבר לב:ג-ד, העוסק בבני גד ובני ראובן בפנייתם אל משה: עטרות ודיבן ויעזר ונמרה וחשבון ואלעלה ושכם ונבו ובען.

הארץ אשר הכה יי לפני עדת ישראל ארץ מקנה הוא ולעבדי מקנה.

בחלקו הראשון של הפסוק אין נושא ונשוא, אלא רשימת שמות של ערים שאליהן נשואות עיניהם של בני גד ובני ראובן. ייתכן שהשיכרון אינו מאפשר בניית משפט מסודר תחבירית.

המעבר השני (משמאל לימין)

המעבר השני הוא בפסוק ל"ט:

ראו עתה כי אני אני הוא

ואין אלהים עמדי

אני אמית ואחיה

מחצתי ואני ארפא

ואין מדי מציל

בפסוק זה המרכז הוא הקב"ה. באופן ייחודי, כינוי הגוף "אני" = הקב"ה חוזר ארבע פעמים בפסוק. פסוק זה הוא ניגוד בולט לפסוק י"ד שבו הוזכרה רשימה של תחליפים גשמיים לקב"ה, והמרכז הפך להיות עם ישראל המשמין ולאחר מכן בועט.

פסוקי הנחמה שלפני המעבר השני

מהי אם כן מהותם של פסוקי הנחמה שלפני המעבר השני: כי ידין יי עמו... (שם:לו-לח)?

פסוקים אלו מתארים תקופה שבה ישנה נחמה. הקב"ה מתנחם על הגלות, על הפורענות של עם ישראל. עם ישראל אינו נשלט עוד על ידי גויים. יש לו עצמאות משלו, אבל עדיין אינו מכיר בקב"ה כגואלו. הקב"ה "זז" הצידה ואומר לעם: "אז אלהימו... יקומו ויעזרוכם". כלומר, בואו ונראה אתכם מסתדרים בלעדיי, עם האלוהים שאתם בודים לכם. אתם תעברו מקונספציה אחת לאחרת, ממנהיג אחד שתבטחו ביכולתו לפתור את בעיותיכם למנהיג אחר, עד שתגיעו בכוחות עצמכם, בראייה שתבוא מכם: "ראו עתה", למסקנה ש"אני אני הוא ואין אלהים עמדי". זה לא יהיה עוד באתערותא דלעילא כמו שמתואר בחלק הראשון של השירה, פסוקים י"ב-י"ג:

יי בדר ינחנו ואין עמו אל נכר. ירכבוהו על במותי ארץ ואכל תנובת שדי וינקחו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור.

בגאולה האחרונה ההכרה בקב"ה חייבת לבוא מלמטה, מהבחירה החופשית של עם ישראל:

ראו עתה כי אני אני הוא ...

רק ראייה זאת תאפשר את המעבר לפסוקים הימניים המסיימים את השירה, שבהם הקב"ה מתנחם בגויים וגואל את עם ישראל גאולת עולם. ע"כ משה מנדלבוים.

לב יח הרב גור אריה צור נר"ו צור ילדה תשי ותשכח אל מחלף

תשי. פירש רש"י, פירוש ראשון מלשון שכחה. בפירוש שני פירש רש"י לשון התשה.

לשון שכחה מקביל לסיפא של הפסוק ותשכח אל מחלף.

ויש ליתן טעם היכן נרמז כאן לשון התשה בפסוק. ושמו יש לומר בדרך הצח, מצירוף המלים תשי ותשכח. שאם תקרבם אחד אל אחד ותחברם יחד, תקבל תש יותש כח. והטיפחא במילה ילדה, שהיא כעין הפסקה קלה, תוכיח שאינה מחוברת בהכרח עם תשי, ולכן יתחבר תשי עם ותשכח.

א"ה. דברי ידידנו נר"ו בחלקם הגדול על דרך הסוד והרמוז, אבל כאן יש להעיר. הפסוק הזה מחובר משני חלקים מקבילים. מה שהמפרשים קוראים כפל העניין במלים שונות. הסדר שונה.

צור ילדה מקביל אל אל מחללה; תשי מקביל אל ותשפח. לחבר תשי המופסק באתנה אל ותשכח מנוגד לפיסוק טעמים.

ובשימת לב, תשי נכתב עם יו"ד קטנה. ומובא בבעל הטורים, מדוע נכתב תשי עם יו"ד קטנה. נתן לך יו"ד דברים, ונסית אותו בי' נסיונות. ולכך יו"ד דיגדל נא (במדבר יד, יז), גדולה. לומר לך זכור לאברהם שנסיתו בעשרה נסיונות.

ולעומקו של מקרא יש לומר שהם הם הדברים. שעל ידי שניסוהו זה עשר פעמים, על ידי כך כביכול התישו את כוחו. ולא הכוונה ח"ו שיש ביד אדם להתיש כח דקוב"ה. אלא התישו את כח הנתנה כביכול, שעל ידי הנסיונות שניסוהו, מנעו כביכול ממנו ית' להעניק להם כל טובו.

ואשר על כן יאמר לעומקו של מקרא, שנכתב ביו"ד קטנה, לרמוז על עשר ספירות שכביכול נצטמקו מלהוריד השפע בעבור נסיונותיהם.

ועוד יש לומר, לעומקו של מקרא, על דרך הדרש: צור ילדה. על מנת תשי, על מנת שתהא מתיש את יצר הרע. שכן ילדה מוטעם בטיפחא והיא כעין הפסקה קלה, והמילה תשי כתובה על פי המסורה ביו"ד קטנה, להורות על יצר הרע שיש להקטינו ולהתישו, ואשר על כן ניתן לדרוש צור ילדה. על מנת תשי, על מנת להתיש את יצר הרע שנולד בך עם לידתך. שנאמר לפתח חטאת רובץ. ואם את עושה כן הרי תשכח היינו תמצא את אל מחוללך אשר התרחק ממך כאשר לא התשת את יצר הרע ונכנעת לו.

וכך ידרש:

צור ילדה תשי ותשפח אל מחללה; אם כביכול גרמת תשי לצור שילדך, באשר לא התשת את יצר הרע ונכנעת לו, אז לא תמצא את א-ל מחוללך באשר יסתיר פניו ממך. ויתקיים בך המשך הפסוק כפשוטו – ותשפח אל מחללה. אך אם גרמת תשי ליצר הרע, באשר לא נכנעת לו, אזי תמצא את א-ל מחוללך ולא יסתיר פניו ממך, ויתקיים בך ותשפח נבשו"א תחת הוא"ן היינו ותמצא את אל מחללה.

ועל דרך הסוד, התיקון לצור ילדה תשי נרמז בפסוק (תהלים י"ח י"ב) ישות חשך סתר שפירושו: ישים בחשך הסתר פניו, ולעומתו, ישים באור גילוי פניו.

לב יד הרב עמרם אייזנשטיין נר"ו. חמאת בקר וחלב צאן עם-חלב פרים ואילים בגי-בשן ועתודים עם-חלב כליות חטה ודם-ענב תשטה-חמר:

מפיוסוק הטעמים שהפסיקו בירביעי ביוחלב צאן, מבואר לכאורה שיואילים בני בשן מוסב על יחלב כריסי, כלומר שהכוונה יחלב כריסי, וחלב אילים בני בשן ויחלב עתודים. [ולפי זה יש כאן חמשה חלקים: חמאה, חלב, חלב בהמה (ובזה יש גי מינים: כרים, אילים, ועתודים), חלב חטים, יין. ואפשר שחמאה וחלב נחשבים לדבר אחד, וא"כ זה ארבעה חלקים]. א"ה. איך לומר כן אם החלב בא מן הצאן, והחמאה מהבקר?¹⁹ ומעניין למדיי ששלושת המינים כרים אילים ועתודים הם מן הצאן. וכפי הנראה גם הכרים ואפילו העתודים הם מן הבשן.

אמנם כיון שבכתיבת השירה, יואילים הוא ראש שיטה, נראה שאינו מחובר ליחלב כריסי,²⁰ וא"כ יוצא שהכוונה ליאילים ועתודים ממש. וצ"ע.

¹⁹ בספר יועץ תזונה ממליץ לעניין חלב ומוצריו, לא להשתמש בחלב פרה לשתייה אלא למוצרים (חמאה וגבינה וכד'), ולשתייה עדיף חלב צאן, ומדייק מהמקרא שלפנינו חמאת בקר וחלב צאן; יש דעה נוספת להמנע מחלב ומוצריו בכלל, ועד כמה שאפשר להעדיף חלב צאן.

²⁰ שהרי צורת כתיבת השירה, היא ג"כ להוראת הפסק, כמש"כ הרמב"ן (לעיל לא יט) '...וכן נכתבה כשירה, כי השירים יכתבו בהם הפסק במקומות הנעימה.'

א"ה. בכתר ארם צובה ואילים אינו ראש שיטה. ועל חלוקת השורות בשורות בכלל יש לעיין
בנספח על השירות בספר כתר ארם צובה והנוסח המקובל של המקרא לר"מ ברויאר ז"ל.
קטע הפסוק בכתר ארם צובה.

הרב עמרם נר"ץ. הספר יכתר אר"צ והנוסח המקובלי אינו כרגע תחת ידי. אמנם במסכת
סופרים פרק י"ב הלכה טי כתוב שיחמאתי בתחילת שיטה, וכן יואילים. ומבואר שכתוב
כד:

חמאת בקר וחלב צאן
ואילים בני בשן ועתודים.
וכגירסתינו.

ואמנם הרמב"ם בפרק ח' מהלכות ס"ת כתב שיחמאתי בראש שיטה, ויעמי בתחילת חצי
השיטה, ויבני בראש שיטה, ויעמי בתחילת חצי השיטה, ויודמי בתחילת השיטה.
ומפורש שסדר הכתיבה היא:

חמאת בקר וחלב צאן
עם חלב כרים ואילים
בני בשן ועתודים

וזה לכאורה לא מתאים עם שום פיסוק. אך כבר כתב מהר"ם דלונזאנו [אור תורה]
להכריע כמסכת סופרים, וכתב שגם מסברא מבואר שתיבת יואילים שייכת לשיטה
שאח"כ. **א"ה.** מזכיר לי שמדפיסי רמב"ם ורשה-וילנא מציינים בהערה על שירת הים אחרי
שהביאו דברי האור-תורה שאין להגיח בצורת השירה בדפוסים, שהם מציינים את נוסח האור-
תורה. הבעיה היא שזה לא הרמב"ם.

יד יזבחו לשדים לא אלה אלהים לא ידעום חדשים מקרב באו לא שערום אבותיכם:
לפי הפירוש הראשון ברש"י, שילא שערום הכוונה ילא יראו מהם, קשה למה חיברו
את יחדשים מקרוב באוי עם ילא שערום אבותיכם, ולכאורה היה יותר מתאים לחבר את
יחדשים מקרוב באוי עם יאלהים לא ידעום. [ולהטעים: יזבחו לשדים לא אלה אלהים לא
ידעום חדשים מקרב באו לא שערום אבותיכם].

ולכאורה מבואר מהטעמים כפירושו השני, שהכוונה שלא עשאו אבותיהם, וא"כ זה
ענין אחד עם יחדשים מקרוב באוי.

א"ה. אני מתקשה להבין את כוונת ידידנו. אעתיק תחילה את רש"י. חדשים מקרוב באו – אפילו
האומות לא היו כגילין זבן, וגוי שהיה רואה אותם היה אומר: זה כלם יהודי (ראה ספ"ד שיתו). לא
שערום אבותיכם – לא יראו מהם, לא עמדה סערתם מפניהם; דרך סערת אדם לעמוד מחמת
יראה. כך הוא נדכס בספרי (סס). ויש לפרש עוד שערום – לשון "ושעירים ירקדו שם (ושעירו יג, כח)";
"שעירים" הם שקדים: לא עשו אבותיכם שעירים הללו].

עתה נתבונן בפיסוק הפסוק. אחרי הפתיחה יזבחו לשדים לא אלה, האתנח חוצה את הקטע הבא.
מסתבר שהמלים אלהים לא ידעום מתחברות למלים חדשים מקרוב באו, והסיפא לא שערום
אבותיכם, הוא תיאור של כל הקטע שאחרי הפתיחה. המלה שערום קשה כשלעצמה. יתכן
שהפירוש הקרוב ביותר לפשוטו של מקרא הוא של ר' יוסף בכור שור. ולא שערום אבותיכם –
לא פקדום אבותיכם, לא היו חוששין מהם; כמו "פוקד עון אבות על בנים" (שם כה),
דמתרגמינן: "מסער חובי אבהן" (ת"א).

ולענייננו, הפסוק מתפרש שפיר [יזבחו לשדים לא אלה – פתיחה] אלהים לא ידעום – חלק
הפסוק אחרי הפתיחה, [חדשים מקרב באו לא שערום אבותיכם: - תיאור אותם אלוהים-שדים].

{מב} אשפיר חצי מדם וחרפי תאכל בשר מדם חלל ושביה מראש פרעות אויב:

להתרגום שביאר: אָרְי גְרִי מְדָמָא, וְחֲרָבִי תִקְטִיל בְּעַמְמִיָּא; מְדָם קְטִילִין וּשְׁבוּ, לְאֵעֲדָאָה כְּתָרִין מְרִישׁ סְנָאָה וּבְעִיל דְּבָבָא²¹. יוצא לכאורה שימדס חלל ושבייה זה הסבר ליאשכיר חצי מדסי שבתחילת הפסוק, ואילו ימראש פרעות אויבי מוסב על כל הפסוק, שכל הנאמר כאן יגרום להסיר את הכתרים מראש האויבים. וא"כ קשה למה חיברום, [ולמה לא הטעימו: אֲשָׁפִיר חֲצִי מְדָם וְחֲרָבִי תִאֲכַל בְּשָׂר מְדָם חָלָל וְשָׁבִיָּה].

ולפירש"י שכתב: **מדס חלל ושבייה**. זאת תהיה להם מעון דס חללי ישראל, ושבייה ששבו מהם: **מראש פרעות אויב**. מפשע תחלת פרצות האויב. מובן פיסוק הטעמים, שמהאתנחתא עד סוף הפסוק, הכל זה טעם לתחילת הפסוק, שלכן ישכיר חציו מדס וחרבו תאכל בשר.

וכן להאבן עזרא שכתב: **מדס חלל**. פירוש אשכיר: **מראש**. פירוש תאכל בשר: ג"כ יוצא ששני החלקים של סוף הפסוק מבארים את שני החלקים שבראש הפסוק.

הרב איתמר הרשקו נר"ו. שירת האזינו מסתיימת בפסוק, "חֲרָנִינוּ גֹזִים עָמוּ כִּי דָם עֲבָדְנוּ יְקוֹם וְנִקָּם יִשָּׁב לְעָרְיוּ וְכִפָּר אֲדַמְתוּ עָמוּ". המדבר על התיקון השלם, שיבוא לארץ. שכבר מזמן בריאת האדם, התקללה האדמה. על כך שספגה לתוכה. את דמי הבל, שנהרג ע"י קין. ואחר כך בימי נח, והמבול. הוסיפו בני האדם לחטוא, והאדמה שוב ספגה דמים רבים. עד כדי כך, שהאדמה נמחתה לגמרי. עד לעומק של ג' טפחים. ומאז ובמשך כל הדורות, לארץ לא יכופר – כי אם בדם שופכו ולכן לארץ אין מנוחה. כל עוד היא נאלצת, לספוג דמים בתוכה. ובוודאי חמור הדבר שבעתיים, בדמי עם ישראל שושפר. החל בדמים, של עשרת הרוגי המלכות **א"ה. זו ההתחלה? ומה עם היהודים שנהרגו בימי השופטים? ומה עם הנחשלים שעמלק זינבו? והרוגי כל המלחמות בזמן בית המקדש הראשון, ובחורבנו? וכל אורך בית המקדש השני? עבור בהרוגי החורבנות, ועד לנטחי הדורות כולם.**

אך כיוון שאנו, רחמיים בני רחמיים. אנו עלולים להירתע מהצורך בנקמת הדם²². ולכן הגויים צריכים, להרנין אותנו. שנדע שבאה השעה, שהארץ תשוב ותשקוט. ובכוח כפרת האדמה, יתכפר גם לעם ישראל. כשבנוסף לכפרה זו. יחזרו גם הגולות הרבות, יחד עם החמס. שבכפי האומות ולכן צריכה השירה הזאת, לשני עדים. הן השמים והן הארץ. שכל אחד יבוא ויעיד, על צרה אחרת, שבאה לישראל מהאומות.

על שפיכת הדמים, תעיד הארץ. שנאלצה לספוג לתוכה, את דמי אחינו בית ישראל. בכל מקום בארץ, ובכל הדורות. ואילו על הגול והחמס, יעידו השמים. שכן הצעקה על הגול, מגיעה עד לב השמים. כצעקת הריבה, בימי המבול צעקת סדום ועמורה. וצעקת העשוק ויבואו שני העדים, להעיד לטובת ישראל. אך הגויים יבחינו בכך, לפני שאנו נבין זאת. וכמו שניבא דוד, בפרק התהילים – "אָז יֵאמְרוּ בְּגוֹיִם הַגְּדִיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִם אֱלֹהִים (תהלים קכו, ב.)". כשרק לבסוף אנו זוכים, לגאולה ברינה. "הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצְרוּ (פס' ח.)". ועל כן בחג הסוכות, אנו מתפללים על הגויים. וזאת כדי שכשיגיע היום, הם ידעו לומר לנו על כך. שעלינו לשים לבנו, על גאולתנו כי באה.

וכחלק מתפילות החג, אנו מנסכים את המים. באותו מקום, ממנו הושתת העולם. ולאחר כמה שנים, יצאו המים להחריב את. העולם, בימי המבול. וכל זאת לצילי המזמורים, שבשיר המעלות ובכל חג סוכות, שלאחר מלחמת גוג ומגוג. ייבחנו האומות, כל פעם מחדש. האם הם נותנים כבוד ויקר לישראל. ורק אלו הבאים ועולים למקדש, יזכו לשפע של ברכה. ואילו אלו שלא

²¹ לשון התרגום וניקודו ממכון ממרא. תרגום התרגום. אֲשָׁפִיר (בלשוננו אֲשָׁפֵר, כמו שיכור מרוב שתיית יין) חֲצִי מְדָם, וְחֲרָבִי תִהְרֹג בְּגוֹיִם, מְדָם הַרוּגִים וּשְׁבוּיִים, לְהַסִּיר כְּתָרִים מְרִאֲשׁ שׁוֹנָאִים וְאוֹיִבִים.

²² א"ה. ראיתי מפרשים את המקרא הָלֹלוּ אֶת יְיָ כָּל גֹּיִם (תהלים קיו, א) כִּי גָבַר עָלֵינוּ חֲסֵדוֹ (פס' ב). שמרוב טובה כבר לא יעניין אותנו הנקמה והשבת הגול, אבל זה לא יעזור להם! הנקמה תהיה עד לטיפת הדם האחרונה, וישיבו על כורחם את הגולה עד לפרוטה האחרונה!!

יעשו כן – וְלֹא עָלִיָּהֶם יִהְיֶה הַגָּשֶׁם (זכריה יז, יז) וע"י הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה (ישעיהו סו, כב), ידעו האומות לשבת את ישראל. כשנשארו זבוקים בה' יתברך, בכל התלאות שעברו עליהם. וכנשים לבנו להבחין בכך, נזכה גם לראות בבניין המקדש במהרה.

אוסף בזה על יום הכיפורים מידידנו הרב גור האריה צור נר"ו.
בשלחן ערוך אורח חיים-סימן תריט סדר ליל יום הכיפורים: בליל יום הכיפורים ומחרתו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בקול רם. והלכה זו היא על פי המדרש רבה ואתחנן: רבנן אמרין, בַּשָּׁעָה שֶׁעָלָה מִשָּׁה לְמִדְּוָם שָׁמַע לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרַת שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, וְהוֹרִיד אוֹתָהּ לְיִשְׂרָאֵל, וְלָמָּה אֵין יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּפִרְהֶסְיָא, [בקול], אָמַר רַבִּי אִסִּי לָמָּה הִדְבָּר דְּזָמְנָה לְאַחַד שְׁגָבָה קוֹזְמִין מִתּוֹךְ פְּלִטִין שֶׁל מֶלֶךְ, נִתְּנָה לָהּ לְאַשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ אַל תִּתְקַשְׁטִי בַּהּ בְּפִרְהֶסְיָא אֲלֵא בְּתוֹךְ בֵּיתְךָ. אָבַל בְּיוֹם הַכְּפּוּרִים שָׁהוּ נְקִיִּים כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרַת, הֵן אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּפִרְהֶסְיָא, בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. [עכ"ל].

וכן מובא בפסחים נו עמ"א, דאמר רשב"ל וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאִסְפוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם (בראשית מט, א) ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה אמר שמא חס ושלוש יש במטתי פסול כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ואבי יצחק שיצא ממנו עשו אמרו לו בניו שמע ישראל (אבינו) וְיִתְּנֵנוּ יְיָ אֱחָד (דברים ו, ד). כשם שאין בלבד אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד.

באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. אמרי רבנן היכי נעביד, נאמרוהו, לא אמרו משה רבינו. לא נאמרוהו, אמרו יעקב. התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי.

ויש לעיין כמה שהביאו התוס' (ברכות, ג. ד"ה ועונין) בשם מה שאומרים העולם, לגבי הקדיש, שלכך אומרים קדיש בלשון ארמית לפי שתפלה נאה ושבח גדול הוא, על כן נתקן בלשון תרגום שלא יבינו המלאכים ויהיו מתקנאין בנו. ואע"פ שדחו התוס' טענה זו לגבי הקדיש, הרי ודאי היא תקיפה ועומדת לגבי ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, שהרי תפלה נאה ושבח גדול הוא, ועוד שהוא לשון המלאכים עצמם, ולקחה מהם משה רבינו והורידה לישראל, ובודאי יתקנאו בנו המלאכים באומרנו אותה בקול רם.

משמע מכל הנ"ל שאין אומרים בשכמל"ו בקול רם מפני הקפידא של המלאכים. פרט ליום כפור שאז אנחנו כמלאכים, לא אוכלים ולא שותים, ולכן לא יתקנאו בנו ואפשר לאומרנו בקול רם.

ובמאמר מוסגר, לְשַׁבֵּר את האוזן לגבי יעקב אבינו (לעיל, ופסחים נו.), מנין ידע יעקב לומר שבח זה של המלאכים, ומדוע לא חשש לאמרו בקול רם, יש לומר שהרי דמותו חקוקה בכסא הכבוד, ומלאכים עולים ויורדים בו בסולם, לראותו בשינתו בבית א-ל, והיו מלאכים מתיראים ממנו ואף עשו כרצונו לילך בשליחותו כנאמר וישלח יעקב מלאכים וכו'. לכן פתח ואמר כשבחם של המלאכים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. אבל אנו שאין המלאכים מתיראים ממנו, אין לומר בקול פרט ליו"כ.

ובתרגום ירושלמי על התורה, פרשת ויחי, מובאים דברי יעקב אבינו לבניו בדרך אחרת: באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר יהא שמיה רבא מבורך לעלם ולעלמי עולמיא. נמצאנו למדים מדברי התרגום הירושלמי שהתרגום של ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הוא יהא שמיה רבא מבורך לעלם ולעלמי עולמיא.

ואשר על כן יובנו על נכון דברי המדרש רבה ואתחנן, אַבְּל בַּיּוֹם הַכְּפוּרִים שְׁהוּ
נִקְיִים כְּמִלְאכֵי הַשָּׁרֵת, הֵן אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּפִרְהֶסְיָא [בקול רם] בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ
לְעוֹלָם וָעֶד.

שהרי אמרו חז"ל כל האומר יהא שמייה רבא מברך לעלם ולעלמי עולמיא בכל
כוחו קורעין לו גזר דינו, אפילו של שבעים שנה. והוא הדין ל"ברוך שם", שהוא
התרגום של "יהא שמייה רבא", שהיה ראוי לאומרו בכל כוחו. אלא ש"ברוך שם"
הוא שפת המלאכים ויתקנאו בנו, לכן יש לאומרו בשקט, פרט ליום הכפורים
שאנו כמלאכים.

ויהא שמייה רבא שהוא התרגום של ברוך שם, [לפי תרגום יונתן בפר' ויחי] אפשר
לאומרו בקול רם, שהרי אמרו העולם שאין המלאכים מבינים שפת הארמית. ולכן
לא יתקנאו בנו באומרנו בקול יהא שמייה.

ומעתה, יש לנו ללמוד מזה על זה, ובאומרנו בקול רם יהא שמייה רבא מבורך
לעלם ולעלמי עולמיא? כִּיֵּן לתרגום שהוא ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.
ובאומרנו בלחש בשאר ימות השנה לבד מיום כפור ברוך שם כבוד מלכותו לעולם
ועד, כִּיֵּן ליהא שמייה רבא מבורך לעלם ולעלמי עולמיא.

תָּן לְחַכְמֵי וַיְחַכְמֵם-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע
שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>
95

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בגושיאים לשוניים

בכתובת: info@maanelashon.org

© בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים ©